

ТМ	Г. XXXI	Бр. 1	Стр. 213 - 216	Ниш	јануар - март	2007.
----	---------	-------	----------------	-----	---------------	-------

Приказ дела
Примљено: 01.12.2006.

Дарио Миленковић

ЗА СТУДИЈЕ БАЛКАНСКИХ КУЛТУРА*

Макропројекат *Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције* (1310), спровођен на Институту за социологију Филозофског факултета Универзитета у Нишу и подржан од Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије, успешно је приведен крају. Последња активност, на иницијативу истраживачког тима, била је одржавање округлог стола на тему "Потребе и могућности формирања Центра за студије балканских култура на Универзитету у Нишу" (03. 12. 2005). Објављивање зборника радова "*За студије балканских култура*" представља прву активност у оквиру реализације новог пројекта *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д) који одржава тематски континуитет десетогодишњег научно-истраживачког рада Института за социологију Филозофског факултета у Нишу у области проучавања култура балканских народа. Зборник је публикован као подршка иницијативи за институционализовање Центра за студије балканских култура на Универзитету у Нишу и садржи 13 текстова на српском, македонском и бугарском језику. Текстови аутора из других балканских земаља дају тој намери шири оквир и додатно потврђују нужност установљавања овакве установе. У прилозима се аргументовано расправља о разним разлозима формирања једног таквог центра, па тако текстови садржајно покривају поља од конкретне иницијативе и значаја формирања Центра за студије балканских култура, преко политичких и културолошких мотива, до религијске позадине и могућности успешног интеркултурног саобраћаја.

У књизи, након реферата, следи део под насловом *Расправа* у коме је приложен део дискусије са самог округлог стола, забележене на аудио запису и одатле пренете, док је на крају дата белешка о референтима и учесницима скупа.

Пре извештаја о текстовима, ваљало би се макар на тренутак вратити мало дубље у прошлост и одатле осврнути на "балканско буре барута", тј. потцртати колико је ратова вођено на овако малом простору и колико је кр-

art_um@yahoo.com

* Љубиша Митровић, Мирјана Кристовић и Данијела Гавриловић (прир.), *За студије балканских култура*, Институт за социологију Филозофског факултета у Нишу, Ниш, 2006.

ви проливано зарад различitosti на подручју који у бити почива на јединственој геокултурној матрици. Из ове перспективе сагледан, Балкан стварно вапи за унутрашњим упознавањем, саморазумевањем, интеркултурном комуникацијом, и можда на првом месту спремношћу за прихватање различитости и одбацивање предрасуда на којима највећим делом и почивају сукоби.– Да би се у уму посејало нешто племенито, морамо га прво очистити од корова.

Први је текст проф. др Љубише Митровића – *"Иницијатива за формирање регионалног центра за студије балканских култура"* – у коме се на самом почетку говори о заједничком културном генотипу балканских народа, иако су им кулуре разнолике. Позивајући се на десетогодишње искуство у проучавању балканских култура, аутор изводи неколико општих закључака о постојању јединственог културног простора и регионалног идентитета балканских земаља, који заслужују да буду предмет целовитог научно-истраживачког изучавања; како су савремена балканска друштва разапета између ретрадиционализације и модернизације, да у глобалним стратегијама развоја код већине балканских земаља доминира концепт неолибералне зависне модернизације која отвара пут за рестаурацију зависних друштава капитализма периферије. Имајући то у виду, писац сматра да је за савремени развој Балкана неопходно "целовито истраживати улогу културе у друштвеним променама: као фактора развоја, идентитета и еманципације човека и друштва" (стр. 10). У складу са глобалним светским стремљењима, која иду од геополитике, ка геоекономији и геокултури, аутор поново истиче потребу развијања комплексног система мултидисциплинарних студија балканских култура, и прелази на операционализацију идеје говорећи о конкретним могућностима за њену реализацију у оквиру академске заједнице Универзитета у Нишу. На крај текста Митровић говори о функцији оваквог центра, који поред едукативне, имао и ширу функцију развоја свести о Балкану као простору широке културне разноликости, али уједно и као о јединственом културном простору.

Наредни прилог – *"О значају формирања центра за студије балканских култура на Универзитету у Нишу"* – др Петре Георгијевски, водећи македонски социолог, почиње са констатацијом како је вишегодишњом успешном активношћу на пројекту "Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције", Институт за социологију по обиму активности превазишао своје могућности, па чак и могућности самог Филозофског факултета у Нишу. Одатле аутор логично истиче потребу за институционализацијом тих активности путем формирања Центра за студије балканских култура који би радио као самостална интрердисциплинарна институтција при Универзитету у Нишу. Даље у тексту, мертоновском терминологијом, говори се о три манифестне и једној латентној функцији овакве установе. Док би се латентна исцрпљивала у обезбеђивању могућности за неформална зближавања међу научницима и студентима из разних земаља, што је за прилике на Балкану јако битно, дотле би манифестне функције биле *истраживачка, педагошка и друштвено-критичка*.

Проф. др Лино Вељак, знани хрватски филозоф, у есеју – *"Идеја истраживања Балкана"* – говори о самој одредници *Балкан* и контрадикторности значења која се за њу везују. Док, с једне стране, вели Вељак, те конотације упућују на сировост, примитивизам, окрутност и инат као врхов-

ним моралним вредностима, дотле, с друге, упућују на корене онога што подразумевамо под именом *Запад* – филозофија је ту рођена, демократија је његова "измишљотина" а почеци науке и уметности се такође географски везују за Балкан. Поред тих једностраних и крајње искључивих одређења Балкана, која се могу срести кроз историју, аутор наводи и дефинисање граница Балкана такође као проблематично: и док једни границом сматрају Дрину, други инсистирају на Сави, а неки је протежу чак до Беча. Без обзира на све то, наставља писац, простор завичаја и комшије се не могу бирати, као што се не може бирати ни заједничко наслеђе, нити се могу, самовољним чином одлуке да смо "МИ" исти или различити, укинути наслеђене или стечене разлике. Из свега овога др Вељак извучи потребу, ако не и нужност, компаративног истраживања балканских идентитета ради онемогућавања лажних алтернатива. Једино тако јесте могуће избегавање апсолутизације било ког идентитета. Када је реч о традицији, она отвара два привидно супротстављена приступа: први је обележен некритичком глорификацијом, док је други обележен тенденцијом њеног потпуног ниподаштавања. Решење је у критичком вредновању традиције, који се темељи на увиду у чињеницу да није сваки елемент традиције – због своје древности – унапред таква да заслужује глорификацију.

Напис – *"Нове институције – помак ка иницијативним донетима интеграције"* – др Јована Живковића, професора Филозофског факултета у К. Митровици, бави се појмом *институције*, постављањем нових установа и њиховом улогом и значајем у ширем контексту. Поред симболичког означавања *долазеће промене*, други моменат који осветљава значај институција, поготово када је реч о новим институцијама, јесте да се њима *промовише стандардизација одређених вредности*, односно дефинишу њихове сврхе и циљеви. Живковић у наставку каже да стварање нових институција означава и намеру да се *конституишу нови облици моћи*, али са садржајем који елиминира сваку аутаркичност и спутавање богатства живљења. Формирање *Центра за студије балканских култура* на Универзитету у Нишу омогућило би услове за изградњу свести другачијег културног видокруга међу народима Балкана, што је посебно позитивно када се има у виду да у општим транзицијским процесима централно место заузимају универзалистичке идеје, а да се превазилазе периферске културе и национални капацитети.

Страјо Крсмановић у тексту *"Мултикултура у служби територијализације нације"* прилаже политичке аргументе за формирање регионалног центра за студије балканских култура и каже да у данашње време, на Балкану, прича о овој теми неминовно почиње у политичкој сфери, а у суштини политичког говора на овим просторима је дефинитивно *национализам*. Цитирајући Радомира Константиновића, аутор говори о национализму као највећем злу ових простора, и као суштинској препреци сваком дијалогу, *говор ја априори супротан национализму, зато што је национализам априоризам*. Крсмановић наставља о томе како аргументима нације треба супротстављати аргументе знања, а аргументима искључивости аргументе универзалности, али уједно и упозорава да су националисти поред тога што су искључиви и агресивни, такође и лукави, па се неће лако предати. У прилог овоме аутор наводи пример како националисти појам мултикултурализма, који свакако спада у категорију универзалности, акцентовањем префикса *мулти*, користе као доказ о постојању другог, односно непријатеља. Поред овог, на-

води се у тексту још неколико примера "националистичких глупости" а након тога се предлаже окретање аргументацији која би била браник од национализма и националиста.

"Религија као интегрирајући фактор на Балкану?" јесте наслов текста Марка Оршолића, у коме се на самом почетку тврди како би религија, слично спорту, музици и уметности, требала бити интегрирајући фактор, јер је повезивање људи битан карактеристика јудео-хришћанско-исламске спиритуалности; међутим, чињенице говоре супротно, кажу да су те религије и на њима утемељене цркве и верске заједнице вековима употребљаване како би људе делиле, чак и завађивале. Кроз историју су народи Балкана дуго дељени вером, а тиме су се свакако продубљивале и националне разлике, и често су се народи и директно сукобљавали, одатле следи да је научни приступ религијама неопходан. Наиме, др Оршолић, угледни босански фразеолог, констатује да се свеукупност проучавања балканских култура не може остварити без доприноса *религиологије*.

У публикацији се, осим приказаних, налазе и следећи текстови који нуде нове разлоге у корист формирања Центра за студије балканских култура: *"За студије културног капитала Балкана у универзитетском центру за студије балканских култура у Нишу"* (Вјекослав Бутиган), *"Балканите изобретени"* (Дина Петкова), *"Центар као стјециште култура и топос културног дијалога"* (Есад Балтал), *"О специјалистичким и магистарским (ромолошким) студијама (у оквиру Центра за студије балканских култура Универзитета у Нишу)"* (Драгољуб Б. Ђорђевић), *"Лингвокултурулошки аспект студија балканских култура"* (Ценка Иванова), *"Језичка интерференција омогућем програму балканских студија културе"* (Недељко Богдановић) и *"Смисао и предпоставке успешног интеркултурног комуницирања: Центар за студије балканских култура у функцији образовања за интеркултурну компетентност"* (Мирјана Кривовић).

Иако, због бројности, нису представљени сви текстови, они одабрани недвосмислено обелодањују срж књиге и указују на стварну потребу формирања Центра за студије балканских култура на Универзитету у Нишу. (Он би био право место за *чишћење* балканског простора од корова предрасуда и припремање плодног тла за ницање разумевања, мултикултурног дијалога, те, на крају крајева, за бољу регионалну и европску интеграцију.) То јесте довољан разлог да рецензирани зборник препоручимо домаћој стручној и широј јавности и тиме допринесемо реализацији идеје о оснивању Центра за студије балканских култура на Универзитету у Нишу.